

Till den statsrättsliga tolkningen av 1397 års acta.

Har någon källa till de nordiska rikenas statsrätt blivit så intensivt analyserad av forskarna som *unionsbrevet* från Kalmar 1397? Knappast. Här befinner man sig verkligen på statsrättshistoriens klassiska marker. Den förste historiker, som drog fram brevet, var Arild Huitfeldt. Han meddelade en avskrift till Erik Sparre — för denne hade 1397 års brev, får man förutsätta, väsentligen statsrättsligt intresse¹.

I den moderna vetenskapliga diskussionen har emellertid den politiskt historiska frågeställningen länge dominerat: Är unionsbrevet att betrakta som ett vittnesbörd om vad som verkligen avtalades i Kalmar? Nya politiskt historiska frågor ha trängt sig fram. Om unionsbrevet endast är ett fallet förslag, vad säger det då om drottning Margaretas ställning vid mötet i Kalmar? Är det ett vittnesbörd om hennes egna politiska planer? Har Margareta själv fällt det? Eller är det ett vittnesbörd om att hon icke lyckats driva sin vilja igenom?²

Den författningshistoriska frågan i mera strängt begränsad mening, frågan hur unionsförhållandet statsrättsligt sett varit konstruerat, skjuts i allmänhet undan. Det blir en sekundär fråga. Historiskt sett var den det i viss mening också. Som Lauritz

¹ Om den äldre litteraturen L. Weibull, Unionsmötet i Kalmar 1397 (Scandia 1930), s. 193 ff. Om Erik Sparre S. U. Palme, Erik Sparre och Arild Huitfeldt 1598 (Personhistorisk Tidskrift 1938), s. 52 f. Jag använder här beteckningen *unionsbrevet*, likaså beteckningen *hyllningsbrevet*, oberoende av meningsskiljaktigheterna om brevens diplomatariska karaktär och rättsgiltighet.

² För dessa och andra frågeställningar se den litteratur, som fullständigast redovisas av S. E. Bring, Bibliografisk handbok till Sveriges historia (1934), s. 297 ff. Sedan Bring skrev ha tillkommit tvenne diskussionsinlägg, av S. Tunberg, »Huru thet war talet i Kalmarn» (Historisk Tidskrift 1946) och P. Sjögren, Unionsbrevet i Kalmar 1397. Några synpunkter (ibid.), samt tvenne sammanfattande framställningar av G. Carlsson, dels i Sveriges historia till våra dagar 3: 1 (1941), dels i Medeltidens nordiska unionstanke (1945).

Weibull konstaterade 1930, erkändes unionsbrevet som giltigt redan av samtiden. Det förblev en statsrättslig realitet ända till unionens slutliga sammanbrott efter 1520. Man kunde tillägga: För Erik Sparre har det sannolikt varit en statsrättslig realitet, ännu när han fick kännedom om det 1598, som en utgångspunkt för Stettinfredens konstitutionella stadganden¹.

Först genom Josef Sandströms och Erik Lönnroths inlägg sköts den statsrättsliga frågeställningen fram i centrum för diskussionen². Lönnroth hänförde, såvitt jag förstår med all rätt, de bägge breven från 1397, *unionsbrevet* och *hyllningsbrevet*, till helt skilda rättssfärer. Den statsrätt, man velat kodifiera i unionsbrevet, är *regimen politicum*, ett konstitutionellt styrelseskick med bestämda befogenheter åt aristokratien i riksrådet, grundat på ett fördrag mellan konung och aristokrati, ett härskarfördrag. Men unionsbrevet föll. I stället lades grunden för ett unionellt *regimen regale*. Hyllningsbrevet är ett vittnesbörd om detta.

Från mina särskilda utgångspunkter, en diskussion av den feodala länsrättens former i senmedeltidens Sverige, har jag kunnat på en punkt ytterligare fördjupa och precisera Sandströms och Lönnroths analys³. Jag har anledning att återkomma till saken.

Redan vid Margaretas hyllning efter Olof Håkanssons död har hennes intresse varit inriktat på frågan, hurudan hennes ställning skulle bli, om hon redan i livstiden skulle komma att efterträdas av en konung. I de danska hyllningsakterna från sensommaren och hösten 1387 har Margareta sökt trygga sin ställning vid ett nytt konungaval genom bestämmelsen, att intet sådant val skulle ske utan hennes medverkan⁴. När Margareta föl-

¹ Om dessa se S. U. Palme, Sverige och Danmark 1596—1611 (1942), s. 22 ff.

² J. Sandström, Vad beslöt Kalmarmötet 1397? (Historisk Tidskrift 1931), s. 58 ff. E. Lönnroth, Sverige och Kalmarunionen 1397—1457 (1934), s. 40 ff.

³ S. U. Palme, Riksföreståndarvalet 1512 (UUÅ 1949: 7), s. 373 f.

⁴ ST 2 (1883), s. 640, rad 9—14, 23—28, s. 644, rad 6—12, 18—22. Mellan det danska brevet från Lund och det latinska brevet från Odense föreligger en skillnad. Garantien är i det förra brevet ömsesidig, ST 2, s. 640, rad 14—15; *ok thette samme hauer hun os sauth i geen*. Jfr ST 2, s. 644, rad 12—13. Ömsesidigheten i brevet från Lund medger icke slutsatsen att garantien för den danska aristokratiens fria val varit lika viktig som garantien för Margaretas inflytande. Den danska aristokratiens fria val var fast grundat; det var i princip obesträtt. Garantien för Margaretas inflytande vid

jande vinter förmådde det norska rådet att acceptera Erik av Pommern som tronarvinge, upptogs också frågan om dennes hyllning redan i Margaretas livstid. Där krävdes icke det norska rådets förnyade medverkan. Norrmännen gåvo Margareta *carte blanche* att förhandla med det hertigliga huset i Pommern om den saken¹. Men det inskräptes, att Erik skulle få tilltråda sin regering i Margaretas livstid endast med hennes uttryckliga, i statsrättsligt förpliktande form gjorda medgivanden².

Det är icke sannolikt att de norska stormännen därmed överlätit åt Margareta att trygga deras särskilda intressen vid de förhandlingar, som sålunda förestodo. Om någon till dessa stormän avgiven konungaförsäkran, som skulle gå utöver vad norsk lag och sedvänja redan stadgade om konungastyrelsen, har det icke varit tal. I denna del kan hyllningsbrevet icke ha syftat till annat än att trygga Margaretas ställning. Den som tronföljare designerade unge fursten skulle icke få tråda till regeringen efter en mot Margareta riktad politisk kupp. Men han skulle få göra det efter förhandlingar med henne. Det innebär att han skulle få göra det endast på villkor, som tryggade hennes ställning.

Men 1388 års successionsakt går längre än så. Det stadgas, att Margareta skall behålla hela sin myndighet över Norges rike livet ut, även om Erik dessförinnan tilltråder regeringen³. Icke heller detta stadgande kan gärna syfta till att trygga de norska stormännens intressen. Syftet måste vara att trygga Margaretas intressen. Men hennes ställning i Norge under Eriks regering skulle tryggas på annat sätt — genom den överenskommelse om Eriks regeringstillträde, som Margareta fått de norska stormännens fullmakt att sluta.

Det låter säga sig att detta särskilda villkor, om Margaretas fulla myndighet över Norges rike livet ut, skulle vara en ytter-

valet däremot var en nyhet, statsrättsligt sett; det var en inskränkning i aristokratiens rätt, men tillfällig, betingad av det aktuella läget. Därför har den kunnat motivera att aristokratiens frihet ömsesidigt inskräptes. Men en statsrättslig nödvändighet har det icke varit. Därför kan ingen bestämd slutsats dragas av att denna ömsesidighet saknas i det principiellt och statsrättsligt likartade aktstycket från Odense.

¹ ST 2, s. 648, rad 7—1 nedifr., s. 649, rad. 1.

² *vm þet verder giort med þeirri vare frw drothnengh Margrete raadh. vilia oc fulbord.* ST 2, s. 649, rad 1—2.

³ *þo med swadan vilkore, at þæn sama vaar frw drothneng Margreta skal vera fulmæktugh i alla mata, swa sem fyr sakt er, alla henne liifdagha ifuir fornæmfð Noreghs riki at radha, firestandha ok styra, ey amoot standande nokor vndantakelse oc hælprædhe.* ST 2, s. 649, rad 2—7.

ligare garanti för hennes ställning under Eriks regering, mot brott från dennes sida i avseende på den särskilda överenskomsten vid hans intagande i Norge. Men så kan det icke vara. Detta särskilda villkor hänvisar icke till Eriks regering i Norge i Margaretas livstid. Det gäller något annat. Det syftar uttryckligen på Norges styrelse i Margaretas livstid. Förklaringen måste vara att detta särskilda villkor avsett att trygga Margaretas ställning i händelse Erik, väl intagen i riket, skulle avlida före henne. Då skulle Norges krona ärvas inom Eriks släkt. Margareta skulle icke kunna ställa villkor för arvingen vid den nya konungahyllningen. Bakgrunden till stadgandet är naturligtvis Olof Håkanssons förtidiga död. Margareta ville icke åter en gång genom ett ogünstigt öde finna sig försatt i samma läge som 1387.

När Erik av Pommern följande år, knappast mera än sex-årig, hyllades av det norska rådet vid mötet i Hälsingborg, har frågan om Margaretas ställning åter igen varit före. Där stadgades, att drottningen skulle förestå regeringen med full kunglig makt, tills Erik eller dennes rätte arvinge bleve myndig¹. Stadgandet visar att möjligheten av Eriks förtidiga död varit på tal. Redan själva arvhyllningen gjorde det nödvändigt. Men här har bestämmelsen från 1388 om Margaretas myndighet i Norges rike under hela hennes livstid, vid konungens sida, utgått.

Detta betyder icke att frågan skjutits åt sidan. Man har i stället satt in en bestämmelse om Margaretas län och livgeding samt om hennes privata egendom². Brevet skulle i denna del trygga hennes ställning som änkedrottning och läntagare under hela hennes livstid — självfallet också om Erik fölle ifrån och efterträddes av någon av sina fädernefränder. Det skulle också trygga hennes testamentariska dispositioner, så långt det gällde hennes privata gods.

Nu ligger det i öppen dag att denna garanti på en central punkt icke var alldeles trygg. En vederbörligen hyllad och krönt norsk konung i full besittning av den kungliga makten hade rätt att dra in förläningar, som en företrädare givit — alltså också att upphäva de brev, som Håkan Magnusson och Olof Håkansson givit sin hustru och moder. Det är sannolikt att också morgongåvan givits i form av en förläning. Redan den omständigheten att morgongåvan utgjordes av slott och län måste ha givit morgongåvodispositionen en i viss mening länsrättslig karaktär.

Man kan fråga, vad som föranlett denna förändring i Margaretas ställning. Det kan icke ha varit själva arvhyllningen, ty

¹ ST 2, s. 651, rad 14—8 nedifr.

² ST 2, s. 651, rad 22—14 nedifr.

den upprepade i Hälsingborg, endast mera utförligt, vad som stadgats å Agershus. Det kan heller icke i och för sig ha varit Eriks intagande i riket före Margaretas död. Också den möjligheten hade man förutsett 1388 utan att därför ändra bestämmelserna om Margaretas myndighet. Om tolkningen ovan är riktig, ha bestämmelserna om Margaretas myndighet i stället utformats direkt med hänsyn till möjligheten att Erik skulle komma att tas in i riket i hennes livstid och sedan dö före henne. En forskare har föreslagit, att man under det år, som gått, funnit 1388 års arrangemang vara en statsrättslig oegentlighet. Därför ville man nu upphäva det¹. Analysen förefaller icke övertygande. De invändningar, som kunde resas ur principiellt statsrättsliga synpunkter, lågo nära till hands. Dem måste man ha haft klarhet om redan 1388.

Avgörande blir en annan omständighet. Avtalet i Hälsingborg föreligger i tvenne versioner, en norsk och en latinsk. Bägge äro i diplomatariskt fullgiltig form utfärdade original². Men i det latinska brevet saknas bestämmelserna om Margaretas makt i Norge under Eriks eller dennes efterträdares omyndighet, vidare garantien för hennes län och livgeding³. För en äldre forskning har detta tett sig gåtfullt⁴.

Nu är det tydligt att den norska texten är den statsrättsligt giltiga. Redan den kansliskrivare, som i Eriks tid gjort anteckningar bakpå breven, har uppfattat dem som statsrättsligt sett helt skilda aktstycken, det norska brevet en hyllningsakt, det latinska brevet en vittnesurkund om arvsföljden i Norge⁵.

Vad man skulle haft för anledning att i Hälsingborg utfärda en sådan vittnesurkund är dunkelt. Förhandlingarna med det pommerska hertighuset ha rimligtvis varit slutförda. Frågan om den unge konungens giftermål kan icke gärna ha varit aktuell redan nu. Om man inom det pommerska huset för framtiden önskat ett vittnesbörd av detta slag, bör detta givetvis ha varit avfattat på latin, men det kan knappast ha funnits skäl att då utmönstra bestämmelserna om Margaretas regering eller om hen-

¹ S. Hasund, *Det norske folks liv og historie* 3 (1934), s. 184 f.

² O. S. Rydberg i *ST* 2, s. 654. Utgivarens mening om den ena texten som skriven på svenska är icke helt riktig. Språkformen är svensk-dansk med tydliga norska inslag.

³ *ST* 2, s. 653, rad 16 nedifr.

⁴ P. A. Munch, *Det norske folks historie* 2:2 (1863), s. 322.

⁵ *ST* 2, s. 652, rad 8—10, s. 654, rad 19—21. Denna uppfattning vinner icke stöd av den skillnad mellan 1387 års brev från Lund och från Odense, som påvisats ovan s. 89, anm. 4.

nes morgongåva och andra förmåner. Aktstycket har heller icke sänts till Stettin eller Stolp; det har legat kvar i Margaretas kansli.

I själva verket finnes det icke något i de bägge texterna grundat skäl för den samtida kansliskrivarens mening. Hyllningen till Norges arvkrona skedde, enligt den norska statsrättens principer, genom en utredning eller, om man så vill, genom en dom i arvsfrågan. Hyllningsakten måste därför *eo ipso* vara en vittnesurkund om arvsföljden.

Ett annat övervägande ger bättre ledning. Hade bara det latinska brevet blivit bevarat från mötet i Hälsingborg, skulle man icke haft anledning att antaga annat än att 1388 års bestämmelser om Margaretas regering i Norge fortsatt att äga giltighet. Avtalet från Hälsingborg, sådant det föreligger i den kortare versionen, skulle då endast ha tett sig som en tillämpning av vad som året förut stadgats rörande Eriks inkallande i riket under Margaretas tid.

Margaretas ställning var därför vida tryggare enligt Hälsingborgsavtalets latinska text än enligt dess norska text. Detta bevisar icke men det gör sannolikt, att den latinska texten tillkommit för att av henne utnyttjas i ett läge, då hennes ställning hotades genom själva den tronföljdsordning, hon varit med om att genomföra. Och detta antyder att det i Hälsingborg rått oenighet om garantierna för Margaretas myndighet och ställning efter Eriks hyllning och intagande i riket.

Vilka skulle då parterna i denna strid ha varit? Uppmärksamheten riktas först på de norska särintressen, som Norges stormän kunna ha önskat hävda gentemot Margaretas planer på en närmare skandinavisk union. En forskare har fäst uppmärksamheten på dessa: Norrmännen ha 1388 slagit vakt om arvriket som norsk särinstitution, icke av pietet mot gamla rättsregler blott och bart utan av politiska skäl, för att hävda Norges självständighet vid sidan av Danmark och Sverige¹. Detta skulle innebära att Margareta redan 1388 fått Erik accepterad i Norge endast mot att hon gick med på en fast arvföljdsordning, som måste föra till stora svårigheter, om hon verkligen hyste och ville fullfölja planer på en union av annat slag än blott den dynastiska.

¹ J. Schreiner, Norge og unionskongedømmet i det 14. århundre (Norsk Historisk Tidsskrift 30), s. 394 f. Schreiners mening styrkes av en jämförelse med Dalaborgstraktaten senare på året, ST 2, s. 458 ff. Skillnaderna äro större än vad som är direkt betingat av att Norge var arvrrike, Sverige valrike. Med utgångspunkt i Schreiners tolkning av överenskommelsen från Agershus kan man emellertid göra troligt, att de dock bero just på denna skiljaktiga statsrättsliga konstruktion.

Är denna analys riktig, ter sig inskränkningen i Margaretas makt i Norge enligt Hälsingborgsmötets beslut som ännu en vinst för den norska aristokratien. Och då kan Margareta tänkas ha låtit framställa det latinska brevet för att ha till reds i ett läge, då hon kunde vilja hävda rättsgiltigheten av 1388 års brev i vad avser hennes egen makt och myndighet.

Margareta har gått planmässigt fram. Sedan hon själv blivit erkänd i alla rikena, har hon inriktat sig på att få Erik erkänd som tronföljare. Det har tagit sin tid. Ännu 1390 har man för Sveriges del talat om Erik som tronföljare *de facto*, icke *de iure*.¹ När en statsrättsligt giltig hyllning slutligen kom till stånd även i Sverige, har frågan om Margaretas trygghet för framtiden åter blivit aktuell.

Utförligt behandlas dessa frågor i 1396 års Nyköpingsrecess, där Margareta med anledning av Eriks val och hyllning fick försäkringar om sitt livgeding och sina län på livstid och om fri dispositionsrätt över vissa penningar och gods, vilka skulle betraktas som hennes privata egendom.² I detta särskilda sammanhang betyga Erik och det svenska rådet, att Margaretas testamenteriska dispositioner över denna egendom skulle respekteras, lika väl som hennes dispositioner i livstiden.³ Det är samma löfte, som norrmännen givit i Hälsingborg 1389, men det är helt olika uttryckt, dels därför att det är mera specificerat, dels därför att man i en formulering velat täcka Margaretas dispositioner både i vad gällde hennes livstid och i vad gällde arvet efter henne:

1389

ok thet testament, som waar
kæræ fru drotning Margret giort
hafuer, thet skal holdæes ogh with
sinæ fullæ makt bliwæ i allæ matæ,
som thet luther.

1396

i godz oc i pæningæ ... oc scal
stadught bliwa oc haldas, hwat hon
ther wm gør badhe i hæne liiff oc
epter hæne dødth. Item wm Pabo-
dhanæs ... ma hon gifua eller glædæ
eller göra aff hwat /hæn/ne thykker
oc hon wil; hwat hon aff thetta for-
screfna gør, thet scal oc blywa sta-
dught badhe i hæne liiff oc epter
hæne dødth ...

Nyköpings recess garanterar också Margaretas besittning av hennes livgeding och län, men här stadgas endast, att det gäller

¹ Lönnroth a. a., s. 37 f.

² ST 2, s. 660 f.

³ ST 2, s. 661, rad 8—22.

hennes livstid. Någon testamentarisk myndighet över dessa slott, län och städer medges henne icke.

Detta stadgande har lika fullt syftning på den situation, som Margareta velat värja sig för genom det norska brevet 1388 och kanske genom det latinska brevet från Hälsingborg följande år. Hotade kunde Margaretas morgongåva och län egentligen endast bli vid en ny konungs hyllning och kröning — förutsatt att hon kunde lita på Erik, som hon själv dragit fram till makt och myndighet. Vid en ny konungs hyllning och kröning skulle, enligt feodalrättens principer, alla förläningar förnyas. Närmast gällde detta vid Eriks förestående kröning. Men större verklig betydelse hade frågan, större vikt hade denna garanti — inom ramen för dess statsrättsliga giltighet — för den händelse Erik skulle dö och man hade att åter igen gå till val, hyllning och kröning.

Man kan alltså se två linjer, två helt skilda tendenser i de överenskommelser, som träffats för att trygga Margaretas ställning efter Eriks konungahyllning. Den ena, i 1388 års norska hyllningsbrev, syftar till att trygga Margaretas politiska ställning också för den händelse att Erik skulle dö före henne. Den andra, i det norska brevet från 1389 om Eriks intagande i Norges rike samt i den svenska recessen från Nyköping 1396, syftar till att trygga hennes besittning av morgongåva och län i livstiden, men i samband med frågan om hennes privata egendom har man på en särskild punkt garanterat jämväl hennes dispositioner efter hennes död.

Vid förhandlingarna i Kalmar vid Eriks hyllning och kröning 1397 har man åter en gång haft att formulera en garanti för Margaretas ställning. I *unionsbrevet* har man därvid följt linjen från Nyköpingsrecessen 1396. Margaretas besittning av morgongåva och län i livstiden har garanterats, liksom hennes rätt att testamentera sina privata ägodelar. För morgongåva och län har saken rent av spetsats till genom påpekandet, att de efter hennes död skulle återgå under kronan.¹ Därmed utsåges endast vad som var gällande rätt i fråga om varje län: hon skulle icke genom förfogande över slottsloven få prejudicera konungens fria förfogande över morgongåva och län efter hennes död.

I *hyllningsbrevet* däremot har man, i vad gäller Margaretas ställning, återknutit till 1388 års norska hyllningsakt — och om man så vill till det norska hyllningsbrevet av 1389 i dess latinska

¹ ST 2, s. 566, rad 18—17 nedifr.: *thoc suo at landen oc slotten komme igen frii oc umbeuoren til koningen, nar hwn dor.*

text. Man medger Erik och Margareta rätt att förfoga över slottsloven icke blott i sin livstid utan också vid sin död. Om Erik överlevde Margareta eller de avlede samtidigt, skulle de enligt denna bestämmelse kunna genom blotta förfogandet över slottsloven prejudicera det nya konungavalet. Men om Erik avlede före Margareta, skulle han, genom att ställa slottsloven på henne eller redan genom att allt förfogande över slottsloven skett samfällt, ha satt henne i stånd att utöva ett avgörande inflytande vid det nya konungavalet och därvid åter igen tillgodose sina intressen.

Man skulle mot denna tolkning av artikeln om slottsloven i hyllningsbrevet 1397 kunna invända, att det räcker med det förra motivet — med Eriks och Margaretas intresse av att kunna prejudicera ett kommande konungaval alldeles oberoende av frågan om Margaretas ställning i rikena. Men två indicier peka bestämt i en annan riktning, dels parallellen med 1388 års norska hyllningsbrev, dels det förhållandet att det samnordiska hyllningsbrevets senare parti också eljes handlar om Margareta: efter artikeln om slottsloven följer artikeln om ansvarsfrihet för henne och slutligen det tack och den välgångsönskan, som markerar hyllningsbrevets särskilda dubbla syftning.

Håller denna tolkning av unionsbrevets artikel om Margaretas morgongåva och län och av hyllningsbrevets artikel om slottsloven, framstå dessa bägge statsrättsliga texter som helt oförenliga. De återgå icke blott på skilda statsrättsliga system, *regimen politicum* mot *regimen regale*. De förete också en distinkt skillnad ur den feodala rättens synpunkt: I unionsbrevet hävdas principen om konungens oinskränkta rätt över slott och län vid vasallens död. I hyllningsbrevet medges en läntagare förfoganderätt över sina län också vid sin död. Unionsbrevets garanti för Margaretas morgongåva och län har, liksom motsvarande garanti i Nyköpingsrecessen året förut, till bakgrund den feodalerättsliga principen att en ny konung, sedan han blivit hylad och krönt, hade full makt över länen, inom de mycket vida gränser som sedvana och lag gävo. I hyllningsbrevet stadgades principiellt ett avsteg från denna regel, i det att konungen tillerkändes makt över slott och län också efter sin död. I unionsbrevet konstituerades en samnordisk successionsordning, grundad på den gamla principen om arv och val, men valet skulle inom de av denna princip själv givna gränserna stå valkorporationen, vasallerna i rådsförsamlingen, fullt fritt — de skulle icke prejudiceras av den bortgångne konungens förfoganden i något hänseende. I hyllningsbrevet stadgas uttryckligen åt länsherren en rätt att förfoga över länen också efter sin död, som klart prejudicerade valkorporationens dom och beslut.

Så långt den statsrättsliga, särskilt den feodalerättsliga skillnaden, som redan gör det otänkbart att unionsbrevet skulle kunna vara ett vittnesbörd om de beslut, som verkligen fattats i Kalmar. Men därtill kommer den i mera inskränkt mening politiskt historiska frågeställningen, och denna gäller — om analysen här är riktig — i första rummet Margaretas ställning vid händelsen av Eriks förtidiga död. Har hyllningsbrevets slottslovenartikel främst syftat till att trygga denna, måste unionsbrevets garanti för hennes morgongåva och hennes län ha skjutits åt sidan som otillräcklig. Man kan visserligen alltid säga, att den förra icke utesluter den senare, rent praktiskt politiskt. Men de herrar, som författade dessa aktstycken, måste ha fullt ut förstått, att unionsbrevets av de stora herrarna givna garanti salte giltigheten av hyllningsbrevets slottslovenartikel i fråga.

Denna analys av akterna från Kalmar 1397 ur den feodala rättens synpunkt har jag tagit till utgångspunkt för ett försök att klarlägga rätten över slottsloven i svensk senmedeltid¹. Man har emellertid rest motinstanser². Det är detta som ger mig anledning att återkomma.

Hyllningsbrevet kan icke syfta till att trygga Margaretas ställning genom en garanti för hennes enskilda förlänningar, därför att dessa förlänningar och hennes livgeding där icke ens äro omnämnda, heter det sålunda. Argumentet håller icke. Om slottslovenartikeln även gäller sekundärläntagarna på Margaretas län och livgeding, äro dessa verkligen direkt äsyftade i hyllningsbrevet. Men viktigare är att slottslovenartikeln enligt min analys syftat till att trygga Margaretas livgeding och län genom att ge henne det avgörande inflytandet vid ett nytt konungaval — och det kunde ske utan att hennes livgeding och län ens nämndes.

Den andra motinstansen äger icke heller giltighet. Det heter, att unionsbrevets slutparti, i klar motsats till hyllningsbrevets slutparti, »helt syftar till att ge Margareta *betryggande* garantier för hennes enskilda länsinnehav och ekonomiska rättigheter i övrigt» (kurs. här). Påståendet vinner icke stöd i medeltida statsrätt. Unionsbrevets garantier voro icke betryggande. De kunde i vad avser slott och län överkorsas av krönt konung.

¹ Palme, a. a., s. 373 f.

² G. Carlsson, Några problem i sturetidens historia (Historisk Tidsskrift 1949), s. 247 f.

Sven Ulric Palme.

(Tryckt januari 1951).